A NIBELUNGÉNEK JUBILAEUMA.

Ez évben száz esztendeje, hogy a Nibelungének először nyomtatásban megjelent. Ez irodalomtörténeti esemény előzményei igen érdekesek, de nem eléggé ismertek. Olvasóink azért talán szívesen veszik a következő rövid megjegyzéseket.

A Nibelungének a német középkor egyik legnépszerűbb és legelterjedtebb műve volt. Ezt a kortársak számtalan idézeteiből és a reánk maradt kéziratok nagy számából következtethetjük. Egészen a XV. század második feléig ismételve másolták a nagy művet; az utolsó kézirat, mely reánk maradt, I. Miksa császár rendeletéből készült [1]). Sőt Miksa, «az utolsó lovag», ki a középkor emlékei iránt élénk rokonszenvvel viseltetett, a költeményt nyomtatásban is akarta kiadni; de ezen szándéka, ismeretlen okokból, meghiúsúlt. A könyvnyomtatók, úgy látszik, nem bíztak a nagy munka értékében, mert nem vállalkoztak kiadására, — holott Wolfram *Parzival*ját (1477) és a középkor egyébb. részben sokkal gyengébb költeményeit már korán kiadták.

A XVI. században már csak egyes tudós történetbúvárok tudnak a Nibelungénekről, melyet történeti forrásnak tekintenek s főleg Attilára s a húnokra nézve kutatnak és felhasználnak [2]). Így pl. Lazius Farkas (1514—1565), a kor egyik legnagyobb polyhistora, *De gentium migrationibus* cz. művében (Basel, 1557) egyes versszakokat közöl a költeményből, melyet különben nem épen nagyra becsül, mert szerzője szerinte valami «poetaster Gothicus» volt. Már Lazius előtt tesz Brusch Gáspár (1518—1559) *De Laureaco* (Basel, 1553) cz. könyvében említést egy Nibelungkéziratról, de nem idéz belőle semmit. Később Hund Wiguleus († 1600) és Tschudi Egyed (1505—1572), ki maga is egy kézirat [3]) birtokában volt, tudnak a Nibelungénekről, de ezek is csak mint történeti forrásról. A költemény igaz jelleméről és értékéről semmi sejtelmök.

A XVII. században senki sem ismeri a Nibelungéneket. Opitz Márton, a század legtekintélyesebb költője, és Schottel György (1612—

---

[1]) Ez az úgynevezett ambrasi kézirat, mely előbb Ambras várában Tirolban (Innsbruck mellett) volt, jelenleg pedig (1805 óta) a bécsi udvari könyvtár birtoka. Tudományos jegye *d*.

[2]) L. Rud. von Raumer, Geschichte der germanischen Philologie, München, 1870, 27., 30. ll.

[3]) Ez a st.-galleni kézirat (*B*), mely Tschudi hagyatékából a st. galleni kolostor gazdag könyvtárába ment át. Bartsch kiadásai ezen kéziraton alapszanak.

1676), korának legkitűnöbb német grammatikusa, tudnak ugyan róla, de csak Lazius megjegyzései és idézetei alapján.

Végre a XVIII. század közepe táján van ismét szó a nagy eposz ról. Bodmer Ján. Jak. (1698—1783), az ismeretes svájczi író, ki a régi német nyelv és irodalom iránt érdeklődött, megtudta, hogy Hohenems várában a Nibelungéneknek egy kézirata van,[1]) melyet 1756-ban kölcsön kért és tanulmánya tárgyává tett. Bodmer azonban sem a költemény nyelvét nem értette kellően, sem költői értékét nem látta be teljesen. Nem is tartotta az egész művet kiadásra méltónak[2]). Hozzájárúl, hogy e kézirat közepéből hat levél hiányzik, Bodmer azért csak a költemény második felét adta ki teljesen[3]), az első feléből pedig csak egyes kisebb töredékeket közölt a függelékben. Kiadásának czíme: *Chriemhilden Rache, und die Klage: zwei Heldengedichte aus dem schwäbischen Zeitpuncte. Samt Fragmenten aus dem Gedichte von den Nibelungen und aus dem Josaphat. Darzu kömmt ein Glossarium. Zürich, Orell und Comp.* (XVI. l., 286 és 64 hasáb). Hogy Bodmer mennyire nem értette a dolgot, mutatja az, hogy az eposz strophás alakját sem vette észre. A kézirat ugyanis közvetlenűl egymás után (mintha próza volna) közli a verseket, de pontokkal jelöli a verssorokat és vörös kezdőbetűvel a versszakokat. Bodmer azt hivén, hogy a Nibelungének is ugyanazon alakban van írva, mint a *Klage* (az ú. n. rövid rímpárokban), ketté törte a Nibelungverset és strophai megkülönböztetés nélkül látszólagos rövid rímpárokban nyomatta le az eposz második felét.

---

[1]) Ez az úgynevezett Hohenems-Lassberg-féle kézirat (*C*), mely az utolsó Hohenems gróf halála után (1759) valami Frickart ügyvédnek és utóbb (1816) Lassberg József birtokába ment át. Lassberg halála óta (1855) Fürstenberg herczeg könyvtárában van Donaueschingenben. Ezen kéziraton alapszik Zarneke Fr. kiadása.

[2]) Az előszóban így nyilatkozik a műről: «Es ist einigen Neugierigen (?) zu gefallen geschehen, dass man etliche merkwürdige Stellen aus demödern (vorderen) Theile des Gedichtes von den Nibelungen absonderlich ausgezogen hat. Man siehet keinen Anschein (semmi kilátás arra), dass er jemals werde ganz gedruckt werden. Es ist in der That für den Ruhm des schwäbischen Zeitpunctes am besten gesorget, wenn man nicht Alles, was noch im Staube verborgen lieget, an den Tag hervorziehet». (A XVIII. századnak az egész középkor «schwäbischer Zeitpunkt» és minden középkori költő «Minnesinger» volt.) — Hogy a Nibelungének második része menynyire tetszett az öreg Bodmernek, abból is láthatni, hogy később *Die Rache der Schwester* czímmel maga is feldolgozta tartalmát, gyarló hexameterekben és minden költői erő nélkül (Calliope von Bodmern. Zweyter Band. Zürich 1767).

[3]) Lachmann számozása szerint az 1582. versszak 4-dik versétől végig.

De a kornak sem történeti, sem irodalomtörténeti készültsége, sem általános æszthetikai műveltsége nem volt olyan, hogy e munka helyes felfogását lehetővé tette volna. A folyóiratok megemlítették Bodmer kiadását, de csak rövid általános, többnyire ferde, néha nevetséges megjegyzéseket csatoltak hozzá. Lessing kétszer tesz magánleveleiben említést róla (Gleimhoz 1758. febr. 6. és Mendelssohnhoz 1758. ápr. 2.); de mind a kétszer csak a kiadásról szól, melyet igen rosznak mond. A többi kiválóbb írók és költők tudomást sem vettek róla.

Két évtized múlva Myller Kristóf Henrik (1740—1807, Zürichben), berlini gymnasiumi tanár, részvénytársulatot tervez és alakít, melynek czélja a régi német irodalmi, főleg költői termékek kiadása. 3 louisd'or volt egy részvény ára, 30 részvényessel a vállalat megindulhatott. A gyűjtemény czíme volt; *Samlung deutscher Gedichte aus dem XII., XIII. und XIV. Jahrhundert. Erster Band. Welcher Enthaltet: Der Nibelungen Liet. Eneidt. Got Amur. Parcival. Der arme Heinrich. Von der Minnen. Dis ist von der wibe list. Dis ist von dem pfenninge. Gedruckt im Anfang des Februar 1784.* A kiadó 1780. deczember 14. folyamodott Nagy Frigyes királyhoz, hogy a munkát neki ajánlhassa, s már következő nap (deczember 15.) megkapta a kért engedélyt.

De a vállalat azért lassan lépett életbe és lassan haladt. Utóbb a részvények árát egy tallérra és nyolcz garasra (ennyi volt egy példány ára) szállították le. De még most is csekély volt a részvét. Myller azonban nem csüggedett el, s így közel két évi előkészületek után megjelent gyűjteményének első füzete a következő czímmel: *Der Nibelungen Liet, ein Rittergedicht aus dem XIII. oder XIV. Jahrhundert. Zum ersten Male aus der Handschrift ganz abgedruckt 1782.* (4°, 4 lev. és 152 l.). A kiadó előszava kelt 1782. okt6b. 8; a nyomda október 23. szállította az egész kiadást, 500 példányt. A nyomdai költség 189 tallért tett, az előfizető részvényesek száma 158 volt.

A költemény első felének kéziratáért Myller természetesen Bodmerhez fordúlt, ki a legnagyobb készséggel eljárt ez ügyben. Hohenems várában azonban a Bodmer kiadása óta, az utolsó Hohenemsi gróf halála után (1759), nagyon megváltoztak volt a viszonyok. A számos értékes kézirattal senki sem gondolt; halomra hevertek egy teremben és «rothadtak». Végre sok utánjárással megkapta Bodmer a Nibelungéneket, de nem azt a kéziratot (*C*), melyből ő a második részt kiadta volt s melyet most meg nem találhattak, hanem egy egészen más codexet[1]), melyből most a költemény első felét egészen addig, hol saját

[1]) Ez az ú. n. Hohenems-müncheni kézirat (*A*), mely jelenleg a müncheni állami könyvtárban van. E kéziraton alapszanak Lachmann kutatásai és kiadásai.

kiadása kezdődik, Myller számára lemásoltatta. E kéziratban a költemény versek szerint van írva, de a strophák nincsenek elkülönítve egymástól. Myller is a versszakok megkülönböztetése nélkül, de a teljes nibelungversekben nyomatta le az egész eposzt. Bodmer figyelmeztette őt, hogy az előbbi kéziratot meg nem szerezhette s hogy ennek következtében a költemény két különböző kéziratból lesz összetákolva; de Myller e körülményre annyira nem fektetett súlyt, hogy az előszóban még meg sem említette [1]), sőt világosan azt állította, hogy a költemény *egy* kéziratból van véve.

Myller az első példányt 1782. október 19. kelt franczia levéllel megküldte Nagy Frigyesnek, ki a levélnek elejébe terjesztett kivonatához e szót írta: *gut.* Ennek értelmében a király titkára, Eichel, igen hizelgő franczia levelet írt Myllernek, melyben a király megköszöni a neki ajánlott művet s hozzá teszi, hogy örülni fog, ha királyi helyeslése hasznára lesz a Myller vállalatának. *Je serai bien aise, si mon suffrage vous sert d'encouragement a continuer vos recherches littéraires.* E levél határozott ellentétben áll Nagy Frigyes azon ismeretes (jelenleg Zürichben őrzött) levelével, melyben a király egyenesen és gorombán pálczát tör a kiadott költemények és Myller törekvései fölött.[2]) Honnan ez ellentmondás? De lássuk előbb a vállalat további sorsát.

Myller már 1783. aprilisben szétküldhette az első kötet második részét, mely a porosz koronaherczegnek, a későbbi II. Frigyes Vilmos királynak, volt ajánlva. Tartalma. *Got Amur* és *Eneidt.* Végre 1784. február 10-kén elkészült az első kötet harmadik része. Tartalma: *Parcival. Der arme Heinrich. Von der Minnen. Dis ist von der wibe list. Dis ist von dem pfenninge.* Evvel teljes volt a vállalat első kötete, melyet 1785-ben még egy második kötet követett. [3])

---

[1]) Csak 1807-ben vette Grimm Jakab észre, hogy a Myller kiadása két kéziraton alapszik, csakhogy ő az első részt a st. galleni kéziratból (*B*) vettnek hitte. Von der Hagen végre 1810-ben kiderítette a való tényállást.

[2]) A levél így hangzik: «Hochgelahrter, lieber getreuer. Ihr urtheilt, viel zu vortheilhaft, von denen Gedichten, aus dem 12., 13. und 14. Seculo, deren Druck Ihr befördert habet, und zur Bereicherung der Teutschen Sprache, so brauchbahr haltet. Meiner Einsicht nach, sind solche, nicht einen Schuss Pulver, werth; und verdienten nicht aus dem Staube der Vergessenheit, gezogen zu werden. In meiner Bücher-Sammlung wenigstens, würde Ich, dergleichen elendes Zeug, nicht dulden; sondern herauschmeissen. Das Mir eingesandte Exemplar mag dahero sein Schicksaal, in der dortigen grossen Bibliothec, abwarten. — Viele Nachfrage verspricht aber solchem nicht, Euer sonst gnädiger König Frch. Potsdam, d. 22. Februar 1784.» — Az egész levél a király saját keze írása.

[3]) Sőt egy harmadik kötetből is jelent meg egy darab Konrad von

Ezen utolsó, harmadik rész megküldésére felel Nagy Frigyes levele, mely tehát nem vonatkozik — mint minden irodalomtörténetben olvashatni — egyedül és egyenesen a Nibelungénekre; hiszen ennek ajánlását és megküldését a király két évvel előbb igen hizelgő (ha nem is maga fogalmazta és írta) levélben köszönte meg. Hogy a nagy királynak 1784. február 22., tehát két évvel a Nibelungének megjelenése és saját hizelgő köszönete után kelt levelét hogyan értsük és mire magyarázzuk, — erre nézve semmi tények nem szolgáltatnak útbaigazítást. A király kabinetirodájában e levélnek sehol semmi nyoma; azért sok helyütt hitelre talált azon vélemény, hogy e levél (akár rosszakaró, akár gúnyos vagy legalább tréfás) hamisítvány. De más oldalról oly tekintélyek nyilatkoztak a sokat vitatott levél valódisága mellett, hogy e pontra nézve alig ágazhatnak szét a nézetek. Végre nem marad más hátra, mint Nagy Frigyes igazságtalan és udvariatlan sorait Myller némely elleneinek tulajdonítanunk, kik ismeretlen okokból ellenezték Myller működését és eddig még fel nem derített úton-módon befolyást tudtak gyakorolni a királyra, ki annál könnyebben hajlott tanácsukra, mert ő maga e középkori műveket semmi esetre sem olvasta s a régi német irodalmat barbárnak tekintette. Hogy Myllert a király levele nem riasztotta vissza vállalata folytatásától, mutatja a *Sammlung*-nak 1785-ben megjelent második kötete; másrészt nem valószínűtlen, hogy Myllernek hatalmas ellenei voltak, kik életét nagyon megkeserítették; mert 1787-ben váratlanúl félbenhagyta vállalatának már készülőben volt harmadik kötetét, megvált tanári állomásától és Berlintől magától is, és visszavonúlt szülővárosába Zürichbe, hol csak két évtized múlva halt meg.

Nagy Frigyes ítélete különben összevágott az egész kor álláspontjával a középkori költői munkákkal szemben. Nem értették, nem tudták sem olvasni, sem élvezni. Goethe bele sem nézett azon példányba, melyet Myller neki megküldött; Herder még 1793-ban mondja, hogy nem képes e «hosszú epikus költeményeket» olvasni; Adelung az összes középkori költeményeket üreseknek, hosszadalmasaknak, silányaknak, költőietleneknek tartotta, — és hasonló szellemben nyilatkoztak a többi kortársak, a mennyiben tudomást vettek a gyűjteményről. És ez így maradt egészen a jénai csatáig, 1806-ig. A nemzeti nyomor, a nemzeti-

---

Würzburg «Trójai háború»-jának első felével. A második kötet tartalma: Gottfried von Strassburg «Tristan»-ja Heinrich von Freiberg folytatásával. Konrad Fleckettől «Flore és Blanscheflur», Hartmann von Auetől «Twein» (rosszúl olvasva Iwein helyett), Freidank nagy tanító költeménye és lyrikus dalok.

ség veszélyeztetése, a nemzeti öntudat ébredése fogékonyakká tette a németeket múltjok iránt. A Nibelungének legközelebbi kiadása — Von der Hagentől, Berlin, 1810 — már valóságos irodalmi esemény és nemzeti tett volt, melynek jelentőségét egész Németország értette és elismerte.

HEINRICH GUSZTÁV.

A festőhöz.

(Anakreon.)

Kedves festőm! ugyan kérlek szépen,
Fesd le az én kedvesemet nékem. —
Nincs ugyan itt, de az az én gondom;
Lefestheted úgy, a hogy én mondom. —

Először is dús hajzatát fesd le,
Ha csak lehet, illatot lehelve,
Selyempuha annak minden szála,
S holló tolla nem feketébb nála. —

Homlokát a bársony fürtök árnyán,
Fesd fehérre, mint a hószín márvány,
Szemöldöke titkon folyjon össze,
De választék mégis legyen közte. —

Sötét pillák alatt szeme párja
Tündökölve égjen, mint tűz lángja,
Legyen kék, mint Pallas Athenéé
És igéző, mint a Cytheréé. —

Arczát oly ecsettel fesd le, melylyel
Rózsa-szirmot tudsz vegyítni tejjel,
S fesd, ha van kezednek oly hatalma,
Csábos ajkát, mintha csókra csalna. —

Álla gödrét s hónyakát úgy fesd le,
Mintha minden Charis ott repesne;
Márványkeble halma s gyönge karja
Csak úgy félig legyen eltakarva. —

Bibor fátyolból legyen ruhája,
Mint ha rózsa-felhő hullna rája.....
Elég!... Hagyd el! Hisz látom őt már jól,
Csak annyi még a hijja, hogy nem szól. —

Ford. GERGELY KÁROLY.